

Csontos Márta

Arcképcsarnok — versdedikációk szerepe Reményik Sándor életművének értelmezéséhez (II.)

4.1. Orvosoknak, nővéreknek dedikált versek

Reményik egész életét orvosi kezelések sora kísérte végig. A melankóliára, depresszióra való hajlam már huszonkét éves korában is megszólal egy Olosz Lajoshoz írt levelében¹.

A 20-as években került kapcsolatba Schilling Árpád² homeopátával, akinek barátsága sok évig kísérte. Az orvossal való kapcsolat jelentőségét egy Lám Bélának 1925-ben írt leveléből olvashatjuk ki. „Voltak jobb napjaim is, különösen egy fajta szertől két ízben 3-4 napig mintha egészen más ember lettem volna. Hálákat adtam az Istennek és Schilling Árpádnak, s szinte imádkozta, hogy csak így maradjak... [...] Még a szemem is jobb volt... [...] kitartok itt, azaz Püspökfürdőn még egy hónapot”³.

Reményik Schilling Árpád családtagjaival is kapcsolatba került, ennek bizonyítéka Schilling Olginak dedikált verse, a *Nem urad és királyod* című az Alchimia ciklusból, ahol az emancipáció szükségességét emeli ki a tőle szokatlabb játékos formában. Reményik valójában egyenrangú felet lát a nőben, az emberi méltóság hordozóját, kimondatlanul idézve az androgúnök mitikus történetét, melyben a kettészakított lény végül megtalálja a boldogságához szükséges másik felét. „Kicsi lány, akárki lesz a párod: Te önmagad vagy, és ő önmaga. / Együtt: Isten két iker-csillaga”⁴.

Reményik két verset is ajánl dr. Nyíró Gyulának, aki 1917-ben kapta meg az orvosi diplomáját, dolgozott elmeógyógyintézeti igazgatóként, majd a budapesti orvostudományi egyetemen tanított.

¹ „Nekem sem tiszta világképem, sem gyakorlati életprogramom nincs... [...] engem megvert az Isten nyomorult, semmi voltom teljes öntudtával... [...] Én holnap leszek 22 éves. Szeretném elfelejteni a születésem dátumát. Szomorú mementója annak, hogy elloptam az egész életemet”. *Félig élet élt = Olosz Lajos és Reményik Sándor levelezése*, i. m., 34, 37.

² VÖ. HANTZ Lám Irén, *A lámpagyújtogató*, i. m. 191-192. Schilling Árpád 10 évvel volt Reményiknél fiatalabb, édesapja királyi jegyzőként tevékenykedett mint a társadalom megbecsült tagja, ő pedig a zürichi, majd a kolozsvári egyetemeken folytatott orvosi tanulmányokat. A világháború kitörését követően Nagyváradon dolgozott, homeopata kezeléseit azonban nem jó szemmel nézte az orvosi kamara, így főorvosi állását is fel kellett adnia.

³ idézi HANTZ Lám Irén, *Lámpagyújtogató*, i. m., 192.

⁴ *Összes versei II.*, i. m., 160.

Főként skizofréniával foglalkozott, de híres emberek betegségei iránt is fokozott érdeklődést tanúsított. A *Hála* című, a megújuló természet csodáival indító verset Reményik Budapesten írta 1933 tavaszán. „És olyan jó, / És olyan jó / És mégis olyan jó. / Mert látó lettem újra. / Mert halló lettem újra. / Mert bár halot-taimat hantolom: / Húsvét felé megyek”⁵, köti össze állapota javulását a feltá-madás megjelenítésével. Néhány nappal később énekli a „feltámadt Lázár litá-niáját”, melyből árad az eufória, a hálaadás sodró lendülete elvégzendő felada-tokra sarkallja.

Könyvek rohannak rám és kiabálnak:
Lapozz, lapozz,
Ezeroldalakat,
Rohanjon szemed, mint a gyorsvonat,
Pótold, pótold
Napok alatt
Az éveket, az évtizedeket,
Az ó s az új világot:
A mulasztottakat! [...]⁶

Érzelemviharok vonulnak végig a sorok között, feltárva a pszichikum legmé-lyebb dimenzióit, hogy minél hitelesebben fogalmazhassa meg a helytállás szük-ségességét, köszönetet mondva az Úrnak, a „meggyújtott láng” erejéért.

Egy másik, Nyíró Gyulának dedikált vers hat évvel később keletkezett a Sze-beni-havasokban 1939 szeptemberében, *Az Encián megkékül* címmel. A versben címadóként szereplő havasi növény kéksége egyrészt a visszacapott látást, az életet szimbolizálja, másrészt a gyermekkori karácsonyokat idézve Isten fiá-nak eljövetele, a mindenható fény érzékelése. A szirmok felragyogása, az „alko-nyi Árnyak” eltűnése himnikus ódává lényegül, melyben részesül a keresztény érzésvilág felemelő szépségével, így ebben a közegben sorai az igehirdetés erejé-vel hatnak. „A Szentestén-jött fényes Fát nem láttam, / Még nem — de tudtam: ott van a szobában”.⁷ Meghatározó élmény volt számára a Hohe Rinnén, a ter-mészet szakralitásában eltöltött idő. Természet, mint szentély, a természet és szellem egysége gondolatát idézi számos versben, amelyekben a környezet szép-sége is Isten közelségében testesül meg. Ezt az élményt legtisztábban Lám Béla *A barátom Reményik Sándor* című írásában követhetjük nyomon. A Szebeni-havasokban töltött tíz nap Lám Béla ötlete volt, ahol „szent vidámsággal” feltöl-tött napok vártak rá. Az élményt Eszter testvérrel is megosztja.⁸ „Ha az én szá-momra valahol a földön található fényes árnyéka — Abbildje van a mennyei boldogságnak, akkor itt és most. Minden velem van, akit szeretek, vagy szere-tetben itt van velem ebben a csodálatos világban, ezen a Hegyen, ahol minden

⁵ *Összes versei II.*, i. m., 179.

⁶ i. m., 180.

⁷ *Összes versei II.*, i. m. 289.

⁸ Pasztuska Eszter szociális nővér Kolozsvár lakói által „szürke nővérnek” titulált betegápoló volt a katolikus egyház keretein belül, Reményik édesanyjának barátnője, Árkossy Lajosné révén került vele kapcsolatba. A művelt nő természetes derűje jó hatással volt Reményik labi-lis idegállapotára.

valahogy kinyilatkoztatássá válik”.⁹ Eszter testvérnek dedikálja *Sponsa verbi* című versét, ahol a hegyen ülve körülveszi Isten szentélye, a természet csodái Isten keze munkájának a „kellékei”. Ez volt számára az igazi szabadság színhe-lye, ahol a „Denyásza-patak, / Kőről-kőre esett — / Egyik örökkévalóságból, / Másik örökkévalóságba sietett”.¹⁰

Az „orvosi” versek sorába tartozik Imre József szemészprofesszornak ajánlott *A lélek él* című verse, ahol a betűben, színben és fában¹¹ rejtőzködő, sokféle változást megélt lélek végtelen jelenlétét és töretlen hitét hangsúlyozza az állandó végességben. A hála hangja szólal meg a hátrahagyott művek *Legördített kő* című versében is, ahol dacos lendülettel próbál megújulni abban a hitben, hogy képes a változásra az isteni kegyelem részeként. „És felszabadult szívvel indu- lok / Új szépségek hegyormai felé”.¹²

5.1. Dedikált versek költőtársaknak

A dedikált versek olvasásakor fokozott figyelemmel kell értelmeznünk Re- ményik és Áprily Lajos barátságát. Az *Összes versei* két kötetében Reményik két verset ajánlott Áprilynak, a Dávid Gyula által szerkesztett *Hátrahagyott ver- sekben* további két dedikált vers olvasható.

A barátság 1920-ban kezdődött, Áprily költői pályájának legelején, ekkor de- dikálta neki Reményik *A torna végén* című verset. Áprily így reflektált egy leve- lében: „...nem mondanék igazat, ha letagadnám a boldog zavart, mely kitüntető kis allegóriád után fogva tartott. Lappangó poétáskodásom során sohasem volt részem kedvező bírálóban, a kedvezőtlen megjegyzések pedig... [...] évekre visszabujtatták titokzatos medrébe verselő kedvem karszt patakát”.¹³

1921-ben megjelent kötetének, a *Vadvizek zúgásának* valamennyi versét Áp- rilynak és természetjáró osztálytársának, Mansberg Arvédnek ajánlja. A 30 ver- set tartalmazó kötetben a fenyő központi szerepet kap. A fenyőfa motívum

⁹ idézi, HANTZ Lám Irén, *Lámpagyújtogató*, II. 177.

¹⁰ *Összes versei*, II. *Sponsa verbi*, i. m., 404. A *Sponsa verbi* (A lélek jegyese) című könyvet Eszter testvértől kapja, s 1939. szeptember 10-én írt levelében erről számol be. „Olvasom a *Sponsa Verbit*. Az Eszter Testvér könyvét. És olvasom ez óriási nyitott könyvet itt. Melyben minden szikla és fenyő, minden magasság és szakadék, minden forrás és csörgedező ér, min- den tajtékzó patak, minden csilingelő harangvirág végtelenül tiszta örömk forrása. Úgy ér- zem, hogy itt egy kicsit én is „*Sponsa Verbi*” vagyok, és erősebben testvére az Ige minden iga- zi jegyesének” (idézi: HANTZ Lám Irén, *Lámpagyújtogató*, i. m. 177.). Még a hátrahagyott versek között is található a Szociális Testvérek Társaságának dedikált verse, a *Kétféle szür- keség*. Az ajánlásban így ír: „Egy kártyám volt csupán, a hangulat, / Szó szerint vettem a Re- viczky-szót, / És mindent arra tettem fel”. Igazi melankólia, öngyöttrődés, felnagyító szenved- déskép jelenik meg itt a sorok között, de mégis van kire támaszkodni, mert a testvérekre le- het számítani, szürke ruhájukon átdereng „Az örökkévalóság szívárványa”. *Hátrahagyott ver- sek*, i. m., 138, 140.

¹¹ *Összes versei I.*, i. m., 318.

¹² *Hátrahagyott versek*, szerk. DÁVID Gyula, Kolozsvár, Polis, 2002. 95.

¹³ *Rokon álmok álmodója, Áprily Lajos és Reményik Sándor levelezése*, szerk. LIKTOR Kata- lin, Bp., Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, PIM, 2014. 29. Az idézett sorok Áprily első leveléből va- lók, melyet 1920 márciusában, Nagyenyeden írt.

Reményiknél nemcsak azért jellemző, mert földrajzilag életterét uralja a fa, sokkal inkább rejt kettős szimbólumot az ember nem lakta természetben: röghöz kötöttségével az ott maradás, a minden körülmények között való kitartás jelképévé magasodik, másrészt Isten szentélyének őrzőiként jelennek meg.

Halványpiros hegyi virág
Öleli lábát a keresztnek,
Távolról sötét fenyők,
Titoktudó konok erők: [...] ¹⁴

Fenn Isten jár a csúcsokon
Amerre fényben elhalad:
Testőrei dárdás fenyők
Állnak titáni sorfalat, [...] ¹⁵

1929-ben két verset is dedikál költő barátjának, a Két út címűt, melyet Áprily két sorára ír, a másik az Elmégy, melyben Áprily repatriálásának szándékára reagál. Az első vers két számozott, de hangulatában teljesen koherens természeti képet jelenít meg, a táj egy idilli kép minden kellékét felsorakoztatja: sziklapart, szelídesztenyék, mirtusz, babér, piros rózsák, opálos tenger. De ezt a nyugodt idillt, melyben 'a világ csak hangulat', hirtelen megszakítja az utolsó két sor, mely saját fizikai állapotának említésével visszahozza a valóságba: „És minden mindegy, mert beteg vagyok. / És nem gyógyít meg soha, senki sem”.¹⁶ A vers második részét majdnem egy évvel később csatolja hozzá, a két rész keletkezési ideje is más, ez utóbbi kolozsvári dátummal van ellátva. Apró pillanatképekből összerakott imperzssziók sorozatát olvashatjuk itt, s versrészlet hangulatát itt is sötét képek uralják: fagyott szekérnyom, páncélfényű varjak, régi öngyilkosnak sírja.

Az Áprily család repatriálásának híre mélyen lesújtja Reményiket. 1928. december 31-én reagál a hírre. „Rám nézve ez olyan, mintha kiszakadna lelkemből egy nagy, tartó és rögzítő szikladarab... [...] ...Erdélyre nézve mintha valamelyik nagy havas indulna meg, amit mozdíthatatlannak hitt maga a föld”.¹⁷ Néhány hónappal ezután keletkezik az Elmégy, mely a hangulatfokozás minden eszközével írja körül a hatalmas veszteséget.

Ha Te elmégy, ember ne búcsúztasson,
Búcsúztassanak Téged a hegyek,
Ne sirassanak érzékeny dalocskák,
Csak büszke, nagy stoikus énekek. [...]

Ha Te elmégy, mi néma csendben álljunk,
Néma csendben, és lehajtva fejünk,

¹⁴ *Összes versei I., Havasi feszület*, 164.

¹⁵ i. m., *A kis templom a nagy dómban*, 162.

¹⁶ *Összes versei II.*, 27.

¹⁷ *Rokon álmok álmodója*, i. m., 176. Reményik az idézett levelet Áprily Lajosnénak írta.

Mert mindannyian bűnösök vagyunk, [...] ¹⁸

A *Hátrahagyott versek*ben is található még Áprilynak dedikált vers, az Arany napokból bíbor berkenye, melyet a Szebeni-havasokban írt 1939-ben. „Te nemcsak költő voltál, de Professzor, / S ahányszor tanítványaid szemében / Kigyúltál: éreztem mindannyiszor, / Hogy nagy-nagy dolog Tanítónak lenni — / S tőlem nem tanult soha semmit senki”. ¹⁹

Reményik Áprily fiához, Jékely Zoltánhoz is megkülönböztető figyelemmel fordult. *Őrült telekre örült tavaszok* című versét neki dedikálta, „költő társam költő fiának” megjegyzéssel. ²⁰ Ez a vers is rezignált hangvételi, s az együtt töltött időt itt is a természet idilli megjelenítésével tölti fel. De a máskor nyugodt, szinte mozdulatlan természeti szépség most tele van feszültséggel, az igék sodró lendülete megtör minden nyugalmat. A „jégszagú, szörnyű éjszaka” természeti apokalipszisével figyelmeztet. „Őrült telekre örült tavaszok / A havas a Szamosban kavargó / ... Valamit számon kér az emberektől”. S ezt a hullámozást hirtelen ’szordinóval’ zárja le az utolsó három sorban.

Holnap, — ha lát a világ holnapot
Meglátom a vad Szamos könyökét,
S hogy áll-e még elhagyott házatok. [...] ²¹

Az Áprily családdal végigélt bensőséges kapcsolatát idézi néhány családtagnak ajánlott vers is, mint az *Egy sír nem temető* Áprily Lajosnének dedikálva, valamint a Jékely Mártának ajánlott *Katonaköponyeg* és *A Betlehemes*.

A barátságról alkotott kép teljességéhez tartozik az a két vers, melyeket Áprily dedikált Reményiknek. Már Budapestre költözését követően írta meg a *Gyümölcsoltó* címűt verset.

Aztán gondoltál messze, ránk.
Két csillapító, barna szemre.
Kolostor-csendre Váradon.
Egy kézre. Tán az én kezemre.

S indultál vissza. Vert a fény. ²²

1939-ben Budapesten a János kórházban, látva Reményik szenvedését, írta meg Áprily *Az én csodám* című versét. Reményik levélben köszöni meg Áprily sorait. „...hozzám írt utolsó versed, a Te Csodád, melyet Váradra küldtél nekem a legnagyobb nyomorúságom idején. „Szeretnél volna Krisztus lenni egy napig, egy pillanatig” — érettem. — Köszönöm testvérem az Igében! A Csoda megesett.

¹⁸ *Összes versei II.*, 79.

¹⁹ *Hátrahagyott versek*, i. m., 214.

²⁰ A levelezésben Zsoli néven szólított ifjú gondolatcserét folytatott „Sándor bácsi”-val, az első egyike volt, akinek írásait megmutatta.

²¹ *Összes versei II.*, 253.

²² idézi HANTZ Lám Irén, *Lámpagyújtogató, Áprily Lajos, Gyümölcsoltó*, 125.

Egyelőre legalább, még ezzel az örült világgal is szembe tudok nézni egyensúlyozott lélekkel...”²³

Reményik és Olosz Lajos barátságát a *Félig élt élet* levelezés gyűjteményében követhetjük nyomon, a kötet 1912 és 1940 között összesen 298 levelet tartalmaz. Így vall Reményik erről a barátságról. „Ifjú éveimnek egyik legbensőbb barátja, férfikoromnak, belső harcaimnak, meghasonlásaimnak és győzelmemnek társa, testvérem a magányban és bajtársam az erdélyi irodalmi élet lövészárkaiban”.²⁴

A költészet mellett hitet valló Olosz vidéki magányban töltötte életét, peszsimizmusra, hangulatváltozásokra éppúgy volt hajlama, mint Reményiknek. Levélváltásaikban is állandóan ott bujkál a kételkedés, öngúny, önbírálat. Eszmecseréik központi témái világnézeti kérdések, az emberi boldogság megvalósításának lehetőségei állnak. Olosz véleményének Reményik gondolatvilágával való analógiáját érezzük Olosz soraiból: „Az emberi boldogság megteremtésének legnagyobb akadályai nem a világban, hanem az emberben vannak... [...] ...különbnek érezzük magunkat a legtöbb embernél, de sokkal szerencsétlenebbek vagyunk... [...] ...A szomorúság melegágya a művészetnek. A szomorúság gyakran a szemlélődés magába vonultságát jelenti”.²⁵

Hantz Lám Irén Kisné Olosz Klára hagyatékából közli Reményik *Olosz Lajosnak* című költeményét, melyet 1912-ben írt, s melynek fő gondolata Olosz Lajossal folytatott barátságának esszenciális volta; barátjában támaszt keres boldogulásához.

Ha mindég mellettem állnál
dúló, ádáz csatán
s a hangod biztató érces zenéjét hallanám,
ha töltött fegyveremnek
irányt és célt jelölnél,
ha újraköszörülnéd
a csorbára vert kardom
Talán még győzni tudnék. [...] ²⁶

A levelezésből egyértelműen kiderül, Olosz biztatta Reményiket a költészet élethivatásként való választására. „Rendezd be az életedet esztétikára és irodalomra... [...] ...Választásod és hivatásod tusakodtak egymással. Hivatásod nem tudtad elfeledni, választásod nem tudtad megszeretni”.²⁷

²³ *Rokonok lelkek álmodója*, i. m. 383. Az Áprilynak írt levél idején Reményik valóban jobban érezte magát, Lám Bélával kirándul a Szebeni-havasokban.

²⁴ *Félig élt élet*, Olosz Lajos és Reményik Sándor levelezése, *Reményik levele Olosznak 1935. ápr. 17-én.*

Olosz Lajos (1891–1977) ügyvéd, költő és közéleti ember, a Ferencz József Tudományegyetemen Reményikkal együtt látogatták Somló Bódog és Böhm Károly előadásait. Olosz Lajos 1917-ben kitüntetéssel végezte jogi tanulmányait, jogfilozófiából doktorált. Tervezett németországi továbbképzést is, ez azonban a háborús viszonyok miatt meghiúsult, s Olosz életének legnagyobb részét Kisjenőn töltötte. Kisjenőről küldte verseit Reményi felkérésére a Pásztor-tűznek és más irodalmi lapoknak, de tagja volt a helikoni íróközösségnek is, egyik alapító tagja az Erdélyi Magyar Írók Rendjének, Berde Mária és Tabéry Géza közreműködésével.

²⁵ *Félig élt élet*, i. m., 81-82.

²⁶ idézi HANTZ Lám Irén, *Lámpagyűjtő*, i. m., 113.

²⁷ *Félig élt élet*, i. m., 79.

Trianon után is dedikált egy verset Olosz Lajosnak. Az egyetlen tett a háború, a forradalom borzalmaira fókuszál, minden véres tettől elhatárolja magát.

Iszonyodom az embervértől,
A semmitmondó, hangos szótól,
És mindenfajta népbolondítótól [...]

Egyetlen ércnél szilárdabb valóság,
Egyetlen tett: a költő álma volt.²⁸

A kortárs Mécs Lászlónak dedikált didaktikus verse, a *Predestináció*, egyfajta nyilvános elfogadás és önérték megfogalmazásának szakrális rituáléja.

Ez így rendeltetett:
Hogy ne lehessen soha senkié,
És ne lehessen enyém senki se.
És legyek mégis a mindenkié,
És legyen enyém az egész világ.

Ó Árvassággá szűkült végtelen!
Ó végtelenné tágult árvaság.²⁹

Sík Sándornak dedikálta a *Magasfeszültség* kötetének első darabját, az *Össze ne tévesszettek véle* címűt. A költői individualizáció itt egy sajátos demitizálási folyamatot hajt végre. Izolálja önnön nyomorúságát és tehetetlenségét. „Össze ne tévesszettek véle: / Ó immáron a napsugáré. / Hernyóformában, báb-alakban / Én maradok a föld poráé”³⁰.

Sík Sándor is dedikált egy verset Reményiknek: *Dalolj, ne félj!*

Eredj, én lelkem, elrendelt utadnak,
Szolgálatodra: keletről nyugatnak,
Előre, mint a nap.
A Pillérek erősen állanak. [...]

Lelkem, dalolj, ne félj,
Te napsugár, forrásvíz, enyhe szél!³¹

Komoly és mára méltánytalanul elfeledett költőtársa volt Reményiknek Berde Mária, akinek neve szintén szerepelt a dedikált írások között. Berde Mária egész életét Reményik vonzaskörzetében töltötte. 1929-ben, Kuncz Aladár felkérésére írta meg vitaindító cikkét, a *Vallani és vállalni*, mely az *Erdélyi Heliikon*ban jelent meg. Ebben az írásában a múltat idéző történelmi regények akkori divatjával szemben az időszerű, jelenkorában aktuális események feldolgo-

²⁸ *Az egyetlen tett*, *Összes versei I.*, 246-247.

²⁹ *Predestináció*, *Összes versei I.*, i. m., 268.

³⁰ REMÉNYIK Sándor, *Összes versei II*, *Össze ne tévesszettek véle*, 263.

³¹ SÍK Sándor, *Összes verse 1910–1940*, *Dalolj, ne félj!*, Budapest, 1941.

zásának szükségszerűségét hirdette. „Hol vannak a kisebbségek életét kifejező irodalmi alkotások?... Jobb volna őszintén, elevenen mutatni be a más, minden fogyatékoságaival... [...] ... egyenesen úgy, hogy bármely nyelven dokumentul szolgálhassanak íróinknak. Kiállni a művünk mellé — vallani és vállalni — ahhoz emeltebb homlok, több mindennel való leszámolás, több mindenre való elkészülés is kell, író és kiadó részéről egyaránt”.³²

A *Solness* című verset Reményik Berdénak dedikálja. Ibsen építőmesterét, Solnesst felidézve a versben az élet mint műalkotás fogalmazódik meg.

Felépítettem tornyomat
Magamnál magasabbra:
Ember vagyok, gyarló vagyok,
Leszédülök zuhanva.
De a torony, mit építettem,
Talán-talán állni fog itten,
Habár ledőltem én. [...] ³³

Még egy fiatal költőnévét olvashatjuk Reményik dedikált versei között. A sorok Sándor Juditnak³⁴ szólnak. A 17 éves Juditnak dedikálta Reményik *A szépség Egy-Isten nevében* című verset, melynek első részében, a Papszentelésben a költővé avatás szertartását írja le. „Én téged most megáldalak. / Istenemnek méltatlanul bár, / Hivatalos szolgáljaképen, / Szolgálatára szentellek föl.”³⁵ A *Költő-katé* címet viselő második rész a világ felé tárulkozás fontosságát emeli ki. „Világ titkainak kivallói, mi: / Egy világ helyett tudunk vallani. / Csak:szent legyen a szemérmetlen szó.”³⁶

Reményik egy másik kortárs költőnév, Nagy Emma³⁷ verseihez is dedikált költeményt. Reményik az *Excelsior!* című versben ír ajánlást Nagy Emma új kötete

³² BERDE Mária, *Vallani és Vállalni = Tabéry könyvének utolsó lapjára*, Erdélyi Helikon, 1929, 625.

³³ REMÉNYIK Sándor, *Összes versei I. = Solness*, i. m., 396

³⁴ Sándor Judit (Sövényháziné), 1920–2003. A Kolozsváron született költőné 12 éves korában kezdett a költészet iránt érdeklődni, amikor részt vett Mécs László előadóestjén. Verseit édesapja mutatta meg Reményiknek. Hantz Lám Irén *Lámpagyújtogató* című kötetéből tudjuk meg, hogy Reményik írt előszót Sándor Judit *Én csak a szívemet adom* című kötetéhez 1936-ban. 1996-ban még egy kötet jelenik meg Sándor Judittól, az *Ölelés*, az Erdélyi Református Egyházkerület kiadásában. (Vö. HANTZ Lám Irén, *Lámpagyújtogató*, i. m., 181-185.) Reményik szerteágazó kapcsolataiban még egy fiatal költőné szerepelt, Váró Éva (1915–1949), az ő nevét is megőrizte egy dedikált vers a Reményik-életműben. Váró Éva Székelyudvarhelyen született, Bíró Sándor történész felesége. Verseit az *Iffjú Erdély* és a *Pásztortűz* is közölte. Tompa László előszavával jelent meg *Tavaszból nyárba* című kötete. Reményikhatást tükröző családi és tájverseket tartalmaz a kis kötet, benne egy Reményiknek ajánlott verssel, a *Hallgatás országáról* cíművel. Reményik Váró Évának a *Boldog vagyok* című verset dedikálta, kellő bátorsággal megfogalmazva benne a „kikelet-ige” megtalálást, mely az értelmes emberi élet folytatásának feltétele a „világhervadásban”. (Összes I, 189.)

³⁵ *Összes versei II., A szépség Egy-Isten nevében*, 278.

³⁶ Uo. 279.

³⁷ Nagy Emma (Solt Jenőné) 1895–1972, költő, a marosvásárhelyi református leánygimnázium tanára.

elé, két sorban megfogalmazva a költői attitűd lényegét. „Akit kifele gátol a világ, / Annak befele nő az élete.”³⁸

Kortárs román írók közül egyetlen költőnek, Lucian Blagának dedikál verset.³⁹ *A kinyújtott és visszahúzott kéz* ajánlásában a következő olvasható: Lucian Blaga, erdélyi román költőnek abból az alkalomból, hogy a „Zamolxe”⁴⁰ című drámai költeményét a kolozsvári Magyar Színház magyarul bemutatta.

Kinyujtanám most feléd a kezem
És mégse nyujtom ki.
Fekete erdő van közöttünk
Keserű árok van közöttünk. [...]

Tudom: Te mindezekről nem tehetsz.
De hordozod a „győztes” végzetét,
Amint az elbukottét hordom én.⁴¹

Reményik életművében az utolsó dedikált vers Babits Mihálynak szól. A *Fény-torony* néhány hónappal halála előtt keletkezett.

Jaj, Költőtársam, máig legnagyobb
Utolsó Fárosz az előttem járó
Nagy nemzedék-fény-tornyai közül,
Mondd, szíved e kietlen, vad világban,
A szenvedés újuló viharában
Minek örül?
Szeretném megtanulni,
Ki művészeted márványcsarnokát
Jártam és fel nem foghatónak láttam,
S meg nem tanulhatónak a csodát —
Szeretném, ki költő-művészetet
Tőled tanulni meddő harcnak véltem,
Szeretném megtanulni Művész, Tőled:
Hogyan fogsz ki a szenvedésen?
Hogyan fogsz ki rajta, ki nem ereszt?
Micsoda rózsát fakaszt a kereszt,
Mert terebélyesedik, rajtad, s nő —

³⁸ REMÉNYIK Sándor, *Összes versei I., Excelsior!*, 315.

³⁹ Lucian Blaga(1895–1961), román költő, drámaíró és filozófus, papi család sarja. A bécsi egyetemen tanult filozófiát, ott is doktorált. Élete során számtalan európai nagyvárosban dolgozott mint követségi attasé. Verseit többen fordították a kortársak közül, pl. Áprily, Szemlér Ferenc, Keresztury Sándor, Franyó Zoltán. Az Áprily által fordított *Csönd* című vers az *Ellenzék* 1924. március 16-i számában jelent meg.

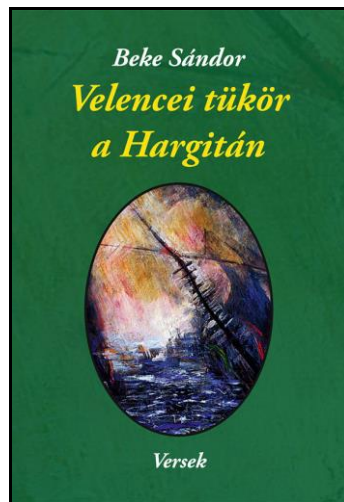
⁴⁰ A Zamolxis görög szó, a Duna alsó folyásánál élő embercsoportot jelöli, a Gateakat (gétákat), Hérodotsz is említést tesz erről a *Histories IV.* kötetében. Későbbi interpretációkban Romániában Zamoloxis a Getaek (dákok) istene, legendás vallásreformer, aki a dákok halhatatlanságát hirdette.

⁴¹ *Összes versei I., A kinyújtott és visszahúzott kéz*, i. m., 376.

Bocsásd meg ezt a bús kíváncsiságot:
 Alkotni, s mosolyogni
 Honnan van benned most is az erő?
 S vajjon mibe kapaszkodsz?
 Hallom, hozzád méltó klasszikusokkal
 Társalogsz keresztfádnak éjjelén
 Zárt ajakkal és néma haraggal —
 S hajnalra keresztfádról rózsza hull,
 S keskeny csíkban elibéd hull a fény.
 A Fény — —
 Ó, Fény-torony —
 Utolsó Fárosz az előttem járó
 Nagy nemzedék fény-tornyai közül —
 Úgy örülök, ha szíved még örül.
 Maradj még velünk, utolsó Orom —
 A másodízben állig fegyveres
 Vad világban — Roppant Fegyvertelen —
 Maradj velünk sugárzó Fény-torony — —
 Nagyon sötét lett künn a tengeren.⁴²

Kiadványaink

2020-ban megjelent

⁴² *Fény-torony*, *Összes versei II.*, 395. A vers alkalmi versnek tekinthető, ugyanis Babits Mihályt a Magyar Tudományos Akadémia tagjai közé választotta 1940. április 26-án. A beteg költő helyett a székfoglalót Rédey Tivadar olvasta fel. „*Engem nem látott senki még*” = *Babits olvasókönyv II.*, Babits Könyvtár, szerk., SIPOS Lajos, Historia Litteraria Alapítvány, Korona Kiadó, 1999, 823-824. Babits reagál Reményik versére, s neki ajánlva sorai közé teszi a *Sor-sunk* 1941. 1-2. számában, id., „*Engem nem látott senki még*”, i. m. 737-738.